

ESKİ MİSİR ÇARŞISI HAKKINDA

M. HEILBRONN

İstanbul Üniversitesi Farmakobotanik ve Genetik Enstitüsü

Nası eski İstanbul'da çeşitli esnaf grubu bir arada toplanmışsa, aynı şekilde Aktarların da müşterek yaşadıkları bir mahallesi vardı. Bu mahalle Mısır Çarşısı idi. Bu çarşı 1941 - 1942 yılına kadar hakiki karakterini muhafaza edebilmiştir. Eskiden çok büyük bir önemi haiz olan bu merkez son yarım asır zarfında adım adım öneminden kaybetmeye başlamıştır. Bu kaybın sebepleri farklıdır. Evvelâ çarşının karakterini değiştirmesi, içindeki esnafın tedrici bir şekilde muhtelif semtlere yayılması, diğer mühim olan bir sebep de tababet ve kimyanın ilerlemesi ile drogların yerine onların fabrikalarda hazırlanmış müessir maddeleri kullanılmaya başlanmasıdır. Müessir maddelerin dozaj ve satılmaları ise tababetle ilmi bir kültür sahibi olan eczacıların eline verilmiştir. Böyle olmasına rağmen bu güne kadar Aktar sınıfı halk arasında yaşamaktadır. Tıpta kullanılan droglar Aktarların sattıklarının bir kısmını teşkil etmektedir. Diğer traftan halk arasında nesilden nesile kullanılan tıbbî droglara karşı bir bağlılık mevcuttur. Bu bağlılığın hakiki bir cephesi de vardır. Halk arasında kullanılan ve ilim tarafından ihmal edilen çeşitli droglar içinde bu gün müessir maddelerin keşfi ile bu nevi droglar son zamanlarda tababete alınmış ve tedavide büyük bir önem kazanmışlardır. Meselâ Hindistanda halkın eskidenberi yılan sokmalarına karşı kullandığı ve uyuşturucu tesiri malum olan **Rauwolfia (Apocynaceae)** bitkisinin köklerinden elde edilen alkaloidler bu gün kan tazyikini düşüren yepyeni ilaçlardan biri olmuştur. Yine son zamanlarda şeker hastalığına karşı kullanılan çeşitli tropik **Leguminosae** türleri ve aynı familyadan **Glycyrrhiza glabra** (Meyankökü) nin kökünden elde edilen toz ve **Succus Liquiritiae** (Meyan balı) nin miyde ülseri üzerindeki iyi tesirleri müşahade edilmiştir.

Ammi visnaga (Umbelliferae) Anadolu'da (Kılır) ismi ile tanılan bu bitkiden elde edilen Khellin maddesi kalp hastalıkları tedavisinde çok kullanılan ilaçlardan biri olmuştur. Buna benzer bir çok misallerle bitkisel drogların yeniden canlanıp mevkii tababete sürülmesi ile memleketi-

mizdeki halk ilâçlarının merkezini teşkil eden Mısır çarşısındaki Aktarlarda bulunan drogların gözden geçirilmesini ve onlarda hala mevcut olan bilgilerin toplanmasını faydalı bulduk.

MISIR ÇARŞISI : Hatice Sultan vakfiyesi olup dördüncü Sultan Mehmet'in valdesi Turhan Hatice Sultan tarafından 1070 hicri ve 1660 miladî yılında inşa edilmiştir. Bu vakfiye Cenevizlilerle Venediklilere ait üstü kapalı eski çarşıların bulunduğu mahal üstüne çıkılmak suretile inşa edilmiştir. Evvelce bu çarşı Yenicamiye ait bir medrese olarak kullanılırken, talebelerinin bir isyanı yüzünden dersanelikten lağv edilerek çarşı haline tahvil edilmiş ve buranın çarşı haline getirilmesile Yenicamiye kalabalık bir halk kütlesinin temini mümkün kılınmıştır.

Adına **MISIR ÇARŞISI** denilmesinin sebebi de içinde satılan maddelerin geliş yerlerinin başta Mısır olmak üzere Arabistan, Hindistan teşkil etmesindedir. Burada süngerler, hayvan kabukları, tütsüler, çiçekler, kökler, çeşitli macun tertipleri, ratençler, sakızlar, ağaç kabukları, kokulu maddeler, her türlü tenbih edici maddeler, nazar boncukları, Aktarların kendi üsluplarına göre ya tahta kutularda veya tenekelerde veyahut cam kavanozlar içinde yerleştirilmişti. Vaktile bu Çarşı Şark tarzı ile hazırlanmış ahşaptan mamul, başı başına bir hususiyetti. Bilhassa burası tropiklerin özelliklerini, baharatının Türkiyede teammüm merkezi idi. Aktarlarda satılan maddelerin halk tababetinde kullanılış tarzı ana ve babadan dinliye dinliye intikal suretiyle öğrenilirdi. Ayrıca bir takım Arapça tıp kitaplarından okuyarak ayrık kökünün, mısır püskülü'nün, kiraz sapının müdrir olduğunu, sinameki, karahalile, ravend, kudret-helvası gibi maddelerin müşhil tesirini haiz olduklarını öğrenmişlerdi. Diğer taraftan baharatın cins ve nevine göre birbirleri ile karıştırarak içlerine misk, safran, anber, bal, zencefil vs. ilâvesile çeşitli macun tertipleri de husule getirirlerdi. Tıbbın tamamen tekâmül etmediği çok eski devirlerde halk bu maddelerin tedavideki kullanılış tarzlarını satanlardan daha iyi bilirlerdi. 19. uncu yüz yılın sonlarında bu çarşı eczacılar tarafından kapatılmak istenmişse de Tıbbiye başkâtibi Mehmet Muhtar efendinin teşebbüsü sayesinde önlenmiştir (Prof. Dr. Süheyl Ünver'den). Son senelerde halk ilâçları satan aktarların sayısı yavaş yavaş azalmağa başlamış, bunların yerlerine çarşı içinde pamukçu, yorgancı, mobilyacı, sepetçi, kumaşçı dükkânları açılmıştı. Son tamiri müteakip zaten azalan Aktarlar artık Mısır çarşısından ayrılarak birbirlerinden uzak yerlerde dükkânlar açtılar. Eski üslubunu kayb eden çarşı bu sefer tamamen başka dükkânlarla dolmuş yalnız bir kaç aktar içerde kalmıştır...

Eski Mısır çarşısında aktarlar tahta kapaklı kutularını, süslü kavanozlarını, tenekelerini karıştırırsanız, Asilbend, Çöven, Limon tuzu, Kükürt-

çiçeği, Şeftali çekirdeği, Laden, Keten tohumu, Karabiber, Kırmızı biber, Boruçiçeği, Tarçın, Karanfil, Yenibahar, Sığala, Nane, Udulkahir, Çamsakızı, Mısırpüskülü, Balmumu, Kişniş, Sarihalile, Zulumba, Salep, Çeşitli Baharat, Karabaş, Pülüskün, Susamtohumu, Çörekotu, Ardiç, Cehri Üzerlik, Acıyonca, Misvak, Yasemin ve Hatmi çiçeği, Haşaş tohumu gibi maddeler bulundurur ve satılırdı.

Bütün bu halk tababetinde kullanılan, maddelerin nelere deva teşkil ettikleri, ve ait oldukları familya, genus, kabil olabilen türleri de tesbit edilmiştir. Satılan bu droglardan bir kısmı ağrı dindirici, bir kısmı yumuşatıcı, bir kısmı uyuşturucu, bir kısmı kuvvet verici bir kısmı lezzet verici, bir kısmı iştah açıcı, bir kısmı müshil, bir kısmı kaabız olarak ekserisi bu gün bile kıymetini kayb etmemiş olup halk arasında kullanılmaktadır. Çarşının en çeşidi bol dükkânlarından topladığım bitkisel drogların listesi, halk lisanındaki isimleri, neye iyi geldikleri, kendi ifadeleri ile aynen not edilmiştir.

Kolleksiyonumun toplanmasında ve edindiğim esaslı malûmatı rehmetli eski Çarşı Aktarlarından Hacı İsmail Hakkı Özdöl Efendi ile zengin materyellerini listeme aldığım Aktar Bay Kemal Akan'a saygı ile teşekkürler ederim.